Платонові Вороньку

Капітан був високий, худий і розчухраний: шинеля піддиркана, ґудзики на ній застебнуті й незастебнуті, ремені перекособочені, кобура з пістолетом зсунулася кудись аж за спину. З усього видно: чоловік цивільний, коли б не війна, то не став би ні капітаном, ні начальником оцих курсів і не мав би влаштовувати оцей перегляд "особового складу" на морозі, серед снігів, під тремтливими білими берізками, душі яких, мабуть, замерзли так само, як душі оцих людей, що віднині мали зватися слухачами військових курсів підривників-диверсантів.

Якийсь час каштан, прискіпливо мружачись, вивчав з правого флангу довіу, далеку від бажаної стрункості шеренгу, тоді знеохочено махнув рукою.

— Слухати мене уважно! — недбало й роздратовано кинув своїм підлеглим.— Всім чути? Так і запишемо. Прізвище моє Єрмошкін. Каштан, як ви вже встигли роздивитися. Чоловік я вредний, єхидний і немилосердний. Всім чути? Запишемо. Вимагатиму безпощадно! За три місяці з вас треба зробити геніїв підривної справи. Може бути — не дадуть нам і трьох, місяців. Запитання є?

Запитань не було.

— Тепер поглянемо, яких нам прислали орлів,т— насмішкувато мовив капітан і ступнув до правофлангового, найвищого з усіх, з білим, ніби в жінки, лицем.— Прізвище?

— Дерябкін! — гаркнув правофланговий.

— Під свого капітана підлаштовуєшся? Я Єрмошкін, а ти Дерябкін? Так і запишемо. Але я для вас усіх — капітан і начальник курсів, а ти — рядовий Дерябкін. Підривну справу знаєш?

— Так точно! — пальнув Дерябкін.

— Вигляд геройський. Хвалю. Ким був у підривників?

— Поваром!

Регіт бахнув такий, що між березами заметалися перелякані ворони, які досі ховалися десь у гіллі й придивлялися до того, що діється внизу.

— Одставити сміх! — скривився капітан, бо сміялися з цього вчорашнього підривницького повара, але й з нього теж. Сміх не розбирається, не визнає ні звань, ні посад. Тут виходило й геть недоречно: щойно капітан оголосив, що він чоловік єхидний, а його підлеглі одразу відплатили єхидством йому самому.

Капітан одвернувся від Дерябкіна і ступнув до Осениці, який стояв у шерензі другим. Осениця не міг похвалитися зростом, але на ці курси хтось підбирав людей взагалі низькорослих, так ніби вважав, що найпершою ознакою підривника має бути непомітність,— ось і вийшло, що його випхали другим з правого флашу, і тепер він мав прийняти на себе весь гнів капітана Єрмошкіна.

— Професія? — крізь зуби процідив капітан. Осениця розгубився. Мав ои відповісти: "Підривник.

Два роки рвав скелі на Вахші",— а тоді, перефразовуючи Лесю Українку, ще й віршем: "Я той, що греблі рвав, я не сидів у скелі!" Але сказав зовсім не те.

— Я поет,— з беззахисною простодушністю відповів Осениця.

— Що, що, що? — випустив із себе всі запаси єхидства капітан.— Всім чути? Поет? А що це таке?

— Це письменник,— спробував пояснити Осениця, але капітан не потребував пояснень — він потребував жертв.

— Ага. Письменник, тобто писатель. А я оце стою і думаю: де мені взяти писаря для курсів? А тут — писатель. Прізвище?

— Осениця.

— Будеш писарем! Все ясно? Осениця мовчав.

— Чули, що я сказав? — гукнув капітан.

— Так точно!

— Повторіть наказ!

— Єсть бути писарем!

Він не міг збагнути, як можна починати життя з ворожнечі. Але полюбити капітана Єрмошкіна? За що ж? Та служба є служба, і ще до кінця того дня Осениця вже сидів у "штабі" курсів: велика порожня кімната з двома вікнами на злякані берізки в глибокім снігу, казенний сосновий стіл, сосновий до

нього стілець, похмурий сейф сургучного кольору в кутку, коробка польового телефону, який не дзвонив і не "говорив" ні туди, ні сюди. Може, загадково мовчав до часу?

Вони прибували в це підмосковне містечко П. на курси підривників групами й поодинці протягом ночі, вранці, вдень, знаходили серед беріз два цегляні корпуси довоєнного гірничого технікуму, а там уже їх чекали, вже діяв наймилі-ший серцю кожного солдата харчоблок з головним поваром, непідкупним узбеком Усмановим, вже був старшина з традиційно українським прізвищем на "ко", а біля нього — чотири сержанти, як бджоли біля матки,— вірні к кусючі: "Виходь на стройові заняття! Струнко! Кроком... Бігом! По-пластунськи!.." Де все це взялося? Невже їхній розчухраний каштан? Шорсткий, як наждак, але який же, виходить, організатор!

Капітан виник перед Осеницею після сніданку. Одна нога тут, друга вже десь там. Надворі, знемагаючи на морозі, схлипувала трощена-перетрощена полуторка.

Осениця не ждав такого раннього начальства, сидів за столом і орав носом свіжий номер "Правды" з статтею Еренбурга. Капітан все побачив, зрозумів, єхидно кинув з порога:

— Окуляри треба носити!

Осениця підхопився, хотів рапортувати (про що, про що?), капітан зупинив його помахом голови.

— Одставити рапорт! Я сказав: окуляри треба!

— В окулярах не взяли б,— простодушно пояснив Осениця.

— В підривники?

— В армію.

Міг би розповісти, як рвався в лижний загін, сформований із студентів Літінституту, і як його через поганий зір делікатно відсунули. Міг би й про те, як втратив зір на Памірі. Туди їхав за комсомольською путівкою з очима, як у степового орла. Хлопець з Роменщини, чуб — вороним крилом, на грудях яскрава квітка, в, душі — громи й надії. Нічого не вмів, навчився рвати скелі, а тоді невдалий вибух— і оце з очима(! Струснуло тоді йому не самі очі, а й душу, всього струснуло, може, й вірші почав... Хоча про Таджикистан так нічого й не склалося, а все про рідне, про Сумщину, Роменщину, золоті поля, загадкові могили і ще загадковіших людей...

— Доброволець? — чи то спитав, чи ствердив капітан.

— Доброволець.

— Всі ми добровольці. Значить, так. Хто питатиме — я в Москві. Буду ввечері. Все ясно?

— Так точно!

— Так і запишемо.

Осениця ще не міг тоді знати, що капітан Єрмошкін починав з обліковця на кам'яному кар'єрі, тому й звик повторювати: "Так і запишемо",— хоч це діялося давно, в часи мало не доісторичні Згодом він бурив шпури для вибухів, тоді став директором каменоломні, вчився в інституті, очолював щось досить значне і важливе. А тепер не було для нього важливішого, ніж ця школа підривників.

Сержантам було звелено, щоб курсанти не зледащува-лися, взятися за стройову підготовку, а надвечір наступного дня капітан привіз чи то з Москви, чи й не знати звідки майора, який мав читати лекції про вибухові речовини. Майор Поляков, ще вчора доцент університету, хоч мав уже на собі військову форму, залишався й далі глибоко цивільною людиною, про що свідчили його окуляри з товстими скельцями, майже дитячий подив і розгубленість, коли перед ним "печатали" крок, вітаючись, а надто ж портфель з конспектами лекцій, якого вчорашній доцент ніяк не хотів замінити польовою командирською сумкою. Курсанти одразу ж незлобиво прозвали майора "фігурним зарядом", мабуть, маючи на увазі комічність його фігури і деяку невідповідність їхньому майбутньому суворому призначенню, однак згодом мали пересвідчитися, що Поляков свій предмет знає досконало і знання видобуває не так з портфеля, як з власної голови.

Осениця, хоч мав би сидіти весь час у штабі, теж бігав на заняття, які вів майор Поляков, і теж хапливо записував кожне його слово про всі оті тротили, тетрили, гексогени, ксилоли,— таке все далеке, чуже і навіть вороже поезії, яка, хоч і не полишила Осеницю в ці страшні місяці остаточно, але відходила від нього повільно й непомітно, як ранні літні ягоди, навідуючи лиш зрідка то словом, то рядком, то несподіваною барвою, відчуттям, настроєм, але все це не записувалося, а тільки ставало на обріях пам'яті несміливими сподіваннями майбуття. Ось закінчиться війна — і тоді!.. Розгромимо проклятого фашиста — і вже тоді!.. Все буде, як переможемо! Все тоді, все, все, все! А зараз — "идет война народная, священная война..."

Про те, що він поет, ніхто не згадував. Забули чи й не чули? Писар тут був вище поета. Писар під боком у капітана, їхнього повелителя і бога, а поети — хто вони й де? Коли б хто й згадав про те необережне Осеницине повідомлення перед строєм і попросив його почитати вірші, то він не став би читати свого, а

читав би їм Тичину, Рильського, Малишка і своїх друзів по Літінституту — Твардовського, Луконіна, Наровчатова.

Але він був тільки писар, і цим окреслювалося коло його існування.

Вже в перші два дні довідався, що, крім харчоблоку з незворушним Усмановим, курси вже мають склад боєприпасів, обладнані навчальні класи, полігони для практичних занять за містом у кар'єрах цементних заводів, навіть клуб, у якому дружина каштана Єрмошкіна, маленька, мов кубик, жіночка, вже організувала художню самодіяльність.

Осениця злякався, що все це так чи інакше доведеться йому переписувати, але ніхто нічого не вимагав, уся його служба зводилася тільки до чергування в "штабі",— це вимагало терплячості, якою селянського сина не здивуєш,— ото й усього.

Капітанова дружина виявилася ще ліпшим організатором, ніж її чоловік. Вже на третій день вона влаштувала концерт у їхньому клубі, на концерт приведено всіх курсантів, капітан Єрмошкін, майор Поляков, старшина, сержанти, повар Усманов, Осениця, старший сержант — начальник складу боєприпасів, сиділи в першому ряду, в залі, ясна річ, ніхто не топив, але на перший ряд і на сцену дихали всі курси, і здавалося, що там трохи тепліше.

Концерт відкривала дружина капітана Єрмошкіна. Вийшла на сцену в чорному оксамитовому платті, в лакованих черевичках, бліда, чотирикутна і натхненна, як уславлена Валерія Барсова, стиснула руки на грудях, розставила ноги, щоб міцніше впиратися в шершаві дошки сцени, ледь помітно кивнула піаністові — курсантові з інтелігентської родини,

заплющила очі, скинулася лицем і відчаєно заголосила: "Соловей мой, со-о-олове-ей!.."

— Склади ноги докупи! — грубо ввірвався в солодкі звуки Аляб'єва шорсткий голос капітана Єрмошкіна, і Осениця ладен був убити його за це грубіянство. "Варвар! — подумав він обурено й нещасно.— Який варвар! І від цього чоловіка залежить моя доля і доля нас усіх..."

Ще мовби вчора був Осениця на Тверському бульварі, чув голоси уславлених, благородних, витончених, а сьогодні з висот поезії мав звергатися в прірви жорстокої щоденності, на дні якої ждав його каштан Єрмошкін. І не було ради.

Хіба що співати з своїми хлопцями-курсантами пісеньку, складену мовби про їхнє містечко: "Помнишь городок провинциальний, тихий, захолустный и печальный..."?

Мала втіха.

Чимсь рідним війнуло, коли довідався, що капітан привіз викладача стрілецької справи молодшого лейтенанта Сніцаренка. Не земляк часом? Біля Осениціного села був хутір Сніцаренків, там споконвіку жили загадкові люди, які розмандровували по всій Україні, різьбили ганки й вікна в багатих домах, рідкісні меблі, іконостаси в церквах. Може, цей молодший лейтенант з тих Сніцаренків, земляк, рідна душа?

Дванадцять годин занять і чотири години самопідготовки щодня — не дуже розженешся, щоб знайти вільну хвилину в курсанта або командира. Осениця таки влучив хвилю, коли молодший лейтенант був вільний від занять, з простодушною довірливістю поліз йому в очі.

— Товаришу молодщий лейтенант, ми з вами не земляки? Я з-під Ромен?.. Осениця...

Сніцаренко був як іржавий дим у вірші відомого поета. Хирлява постать, тонка шия, шапка до вух, шинеля хомутом. Мабуть, проповз на животі від рядового до молодшого лейтенанта, без освіти, без знань, без царя в голові, але вірний богові службістської запопадливості, який вивезе, винесе і вознесе кожного, хто буде відданий. Почувши недоречний белькіт про "земляка" і якісь Ромни, молодший лейтенант стрепенувся, найоржився, накукурічився, видовжив тонку шийку, вп'явся в Осейицю гострим, як багнет руської трьохлінійки, поглядом.

— Як ви стоїте перед командиром! Що за безобразіє! Струнко! Чому я не бачив вас на заняттях по стрілецькій справі?

— Я... Я — писар,— знітився Осениця.

— Писар? А хто звільняв вас від занять по стрілецькій справі?

Осениця мовчав. Справді — хто? Сам себе звільнив і увільнив.

— Чи, може, ви забули, що йде війна з фашистом? — доскіпувався молодший лейтенант.— І що кожен, кому народ довірив зброю, повинен... Ви повинні вміти розібрати й зібрати будь-який з видів існуючої стрілецької зброї вдень і вночі, з зав'язаними очима й уві сні, з руками й без рук, на землі й під землею, на воді й під водою, в атмосфері й у стратосфері! Вам ясно?

— Так точно!

— Повторіть! І щоб завтра були в мене на заняттях! Ось тобі й землячок!

А щоб Осениця не дуже нудьгував, перед обідом прибув з Москви на новенькій тритонці одягнений з голочки молоденький майор, прорипів хромовими чобітками по пустій кімнаті їхнього "штабу", виметнув з розкішної (жовта шкіра, лискучі, як сонце, замки) польової сумки великий синій конверт, весело спитав:

— Хто тут приймає пакети?

— Мабуть, я,— сказав Осениця, підводячись.

Майор без особливого захвату ковзнув поглядом по його ватяному кавалерійському бушлату, по "кирзякях", які не надаються до чищення, по далекій од вишуканості шапці (яка до того ж була затісна для великоголового писаря), з видимим жалем покрутив у руках конверт, але все ж вимушений був з ним розлучитися, ляснув пакетом об стіл перед Осеницею, звелів-попросив напівусміхнено-напівзнущально:

— Розпишіться і вручіть начальнику курсів! Осениця розписався, відкозиряв ляльковому майорові, відімкнув сейф (ключ стирчав у замку, бо в сейфі ще не було чого замикати), поклав туди пакет (великий синій конверт, чотири сургучеві печаті по краях, п'ята — посередині, а в самому конверті мовби й нічого немає, такий він хлялий), зачинив важкі повільні дверцята, клацнув замком і вкинув ключ до глибокої, як торба, кишені свого кавалерійського бушлата.

Горніст подавав сигнал на обід, і Осениця зітхнув, шкодуючи, що прогаяв з майором час і не встиг до Усманова "на пробу", простіше кажучи, пообідати перед обідом, бо всі ті,

кому вдається відкрутитися від загального строю, обідають коли не тричі (до, щд час і після), то неодмінно двічі: до обіду і під час обіду, разом з усіма. А коли зважити на те, що для солдата найдорожче — це сон і обід, то можна зрозуміти Осеницю і його зітхання.

Він вирішив піти сьогодні на обід після всіх. Ризикував, що нічого в Усманова не залишиться, та міг і виграти, коли передбачливий повар прибереже для начальства найжирні-шої каші. А де начальство, там і писар. І влади ніби не має, і значення не вельми, а може, колись і згодиться. З Усмановим же тут інше. Тільки з Осеницею міг поговорити повар про наймиліше серцю.

— В Маргелані був? — питав він Осеницю.

— Ну!

— А в Янгиюлі?

— І в Янгиюлі.

— А в Намангані?

Був чи не був, а міг відповідати ствердно. Бо скрізь дзюркоче вода в ариках, і старі карагачі кладуть густу тінь на землю, і в чайханах синьо й зелено мальовані піали з тисячоградусним кок-чаєм у них, і цілі стоси свіжих перепічок на дастарханах.

Осеницю Усманов ждав більше, ніж самого начальника курсів, і сьогодні зустрів стурбованим:

— Чому запізнюєшся, товаришу писар?

— Служба,— розвів руками Осениця.

Він повісив свій бушлат на звичному місці біля дверей, щулячись після морозу, розминаючи іілечі в блаженному теплі, пройшов до столу, де завжди сидів, спитав Усманова:

— Чим сьогодні годуєш, земляк?

— Борщ з свининою і бухарський плов.

— Бухарський? Щось я не пам'ятаю, чий їв.

— У таджиків нема. Таджики не знають. Бухарський — це в нас. Рис, бараняче салй і кишмиш. Райська їжа!

— Ну, ну, спробуємо твоєї райської їжі, Усманов.

— Добавки попросиш!

— Коли даси, то й попрошу.

— Ти спробуй, спробуй!..

Так обідаючи, можна було, полинути згадкою і на Україну, і на Вахш, і на Ферганський канал... Можна б усе, та, бач, війна.

Осениця сидів, їв, короткозоро пас очима бушлата, аж Усманов подивувався: "Ти так стережеш свого бушлата, ніби в ньому твоя наречена!" — "Військова таємниця",— поважно усміхнувся Осениця.

Він пообідав, подякував Усманову, надягнув бушлата, скрутив товстезну цигарку з махрою, закурив і пішов до "штабу" ждати свого капітана.

Капітан прибув уже поночі, змерзлий, ще розшарпаніший, ніж завжди, визвірився на Осеницю, коли той стрибнув йому перед очі, щоб доповісти, рвав ремінняччя на собі, рвав ґудзики шинелі, бігав по кімнаті, кидав то в один куток, то в другий:

— Печення й варення дають! Баришню знайшли! Пиши— не пиши... А де інструктори підривної справи? Хто мені навчить людей! Сидять, морди надувають! Що? Я питаю — де? А ви що мені?

Осениця стояв мовчки, капітан налетів на нього, здивувався й обурився.

— А ви чого? Що вам треба? Чого стоїте?

— Товаришу капітан, вам пакет.

— Пакет? Що за пакет?

— З Москви.

— Чого ж стоїте? Де пакет?

Осениця шугнув до кишені свого бушлата, засунув праву руку мало не по лікоть, але, мабуть, не туди попав. Мерщій шаснув лівою рукою до іншої кишені, але пальці й там не намацали нічого залізного. Він гарячково нишпорив у обох кишенях, нахиляючись то в один бік, то в другий, нічого не знаходив, а капітан дивився на Осеницю пильніше й пильніше, підійшов до нього ближче, став упритул, розглядав свого

писаря вже з цікавістю, з відвертим глумом в очах, тоді гримнув:

— Що ви мені тут насоси розкачуєте? Де пакет?

— Ключ,— пробурмотів" Осениця,— ключа ніяк не...

— Який ключ?

— Від сейфа. Він був отут... У цій кишені... Я замкнув сейф і... А тепер...

Капітан мовчки порахував до десяти (в зворотному порядку, як усі підривники), спесиво задер голову і процідив:

— Ваш ключ мене не цікавить. Вам ясно?

— Так точно.

— Можете записати. ї ще — можете зарубати собі на носі. Даю вам двадцять чотири години. Це багато, але я добрий. Коли через двадцять чотири години пакет не лежатиме отут на столі, я віддам вас під трибунал. Вам ясно?

— Так точно.

— До вашого відома, тут уже були курси підривників.

— Коли? — здивувався Осениця.

— Перед нами. Ще койки теплі від тих, хто в них спав. І не такі, як ви. Ясно? Де вони? Пішли битися за Москву. І ніхто не

вернувся. Ясно? Можете записати. Ніхто не вернувся. А тепер тут ми. І я не потерплю роззяв, нехлюїв і головотяпів!

Він грюкнув дверима і щез. Осениця ще пошукав у всіх своїх кишенях, позазирав у кутки, під стіл, стілець, під сейф, за маскувальні запони на вікнах,, нічого не знайшов, зітхнув, погасив світло, вийшов з приміщення, здивував вартового, не обізвавшись на його привітання, посунув по снігу, наштовхнувся на березу, став біля неї, вперся плечем у холодний стовбур.

Пригадував, де був і що робив після того, як поклав пакет до сейфа, замкнув сейф і сховав ключ до кишені. Не був ніде, крім їдальні й штабу. Ні з ким не зустрічався, не говорив, крім Усманова. Бушлат скидав тільки в їдальні, але мав його весь час перед очима. Не спав. Не ловив гав. Не піддавався на ворожі підступи. Не, не, не...

А ключа все ж немає.

Осениця пішов до Усманова.

— Слухай, Усманов, я в тебе обідав?

— Обідав? У мене? А в кого б же ти обідав?

— Ти відповідай, коли я питаю. Обідав?

— Обідав.

— У тебе?

— У мене.

— Бушлат оцей на мені був?

— Бушлат.

— Я його скидав?

— Його.

— Він висів отам?

— Висів.

— Ніхто його не брав?

— Не брав.

— Та-ак,— сумно промовив Осениця,— тепер усе зрозуміло.

— Що тобі зрозуміло, товаришу Осениця?

— А я й сам не знаю. Ти ж бачив мій бушлат.

— Бачив.

— Але не бачив, що в кишені був ключ. Великий ключ від сейфа.

— Не бачив.

— Ну, от. Ключ пропав. І ніхто не може мені сказати, куди він міг подітися. Ти вже тут усіх знаєш, Усманов. Ти от скажи: фокусників тут немає?

— З цирку? Немає.

— Нечистої сили теж немає?

— Яка нечиста сила? Війна, товаришу Осениця! Але шайтан міг бути. Знаєш шайтан?

— Нечисту силу нашу ти не визнаєш, а свого шайтана мені підсовуєш? Ти ще б про магнетизм, флюїди або щось інше... Гаразд. Полетіти ключ не міг, бо без крил. На голові я не стояв. Що могло ще з ним статися? Ключ можна загубити, продати, подарувати, віддати так, проміняти, заховати, закинути. Нічого цього я не робив. У мене могли ключ випросити, видурити, вкрасти, відняти. Не було й цього. Тоді що ж?

— Он іде вечеряти майор Поляков, спитай у нього,— порадив Усманов.

Майор увійшов, делікатно причинив за собою двері, поставив на підлогу товстий портфель, заходився протирати запітнілі з морозу окуляри.

— Товаришу майор, дозвольте звернутися,— стаз перед ним Осениця.

— Хвилиночку. Хто це тут? А, це ви, товаришу писар? Що ви хотіли? Я до ваших послуг.

Осениця почав про ключ, майор нічого не міг збагнути.

— Ключ? Від якогось сейфа? Але ж... даруйте... Я тут... Так би мовити...

— Я до вас, як до представника точних наук. От був ключ і зник. Таємничо й нерозгадано. Був і нема. Ніби випарувався, як роса на сонці. Не втонув, не заритий у землю чи в сніг, зник — і все.

— Сублімація,— надягаючи окуляри, спокійно пояснив учорашній доцент.

— Сублі... Як ви сказали, товаришу майор?

— Сублімація. Перехід твердого тіла одразу в газовий стан, минаючи рідинний.

— І сталь теж може — отак? .

— І сталь. Від вибуху. Цілі острови стають хмарами газів од несподіваних вулканних вибухів. Ви повинні знати, що від вибуху тротилової шашки розвивається потужність більша, ніж од Дніпро ге су. Щоправда, в мікромільйонні частки, секунди, але ж розвивається.

— Товаришу майор, ніякого вибуху не було!

— Я й не вимагаю від вас вибуху. Ви спитали — я пояснив.

Осениця подякував і тихенько відсунувся від багато-мудрого майора.

Ніч він не спав, але це не помогло. Ключ не знаходився, хоч спи, хоч не спи.

Вранці він всіляко викручувався, щоб не потрапити на очі капітанові, дочекався, поки той погримів своєю полуторкою до

далеких штабів, і мерщій подався до знайомого сержанта — начальника складу боєприпасів.

— Виручай,— попросив сержанта Осениця.

Сержант, у валянках, в новенькому кожушку, в офіцер-

ській вушанці, хитро позирнув на писаря, примружив око,

подумав, прикинув, чи пригодиться той коли-небудь чи ні,

тоді благодушно сказав: .

— Взаємовиручка в бою — головне діло} Що треба? Осениця став загинати пальці: дві толові шашки, десяток зривачів, метрів зо два дистанційного шнура, моток бікфор-дового.

— Пиши розписку!

Осениця міг написати не тільки сержантові, а й самому дияволові!

По дорозі завернув до Усманова, випросив ножа. Приніс свій скарб до штабу, розіклав на столі, став ворожити над вибухівкою. Досвід мав чималий. Міг розрахувати величину заряду за формулою Борескова 1 (от би подивувався капітан Єрмошкін!) і просто на око, керуючись відчуттям. Пішов до сейфа, оглянув його дверцята, стінки, повернувся до стола, став стругати толові шашки, нарізаючи з них "локшини". Тоді з толової локшини зробив "гірлянду", скріпивши все дистанційним шнуром і прикрасивши зривачами, навісив "гірлянду" на дверцята сейфа так, щоб вона лягла в щілину між дверцятами і корпусом, завдяки чому вибух матиме кумулятивну дію,

приєднав бікфордів шнур, вивів його за двері, трохи помилувався досконалістю своєї роботи і став шукати сірники.

Перед тим повідчиняв вікна, щоб полегшити дію вибухової хвилі, двері теж розчинив навстіж, вартовому біля штабу спокійно сказав:

— Ти б міг збігати в харчоблок? Віднести Усманову оцей ніж.

— А пост?

— Вважай, що я постою за тебе.

1 Боресков — російський мінер XIX ст., формулою якого для розрахунку величини зарядів користуються в підривних роботах ще й досі.

Вартовий знав: пост залишати не можна. Але знав він і те, що коли щось понесе Усманову, то повар віддячить як не кашею, то хоч супом. А що солдатові треба?

— Не обдуриш? — сторожко роззираючись, спитав вартовий.

— Слово!

— Ну, держи гвинтівку, а я побіг.

Осениця не став ждати, поки затихне тупотіння його чобіт, схилився над кінцем бікфордового шнура і запалив сірник. Вогник побіг по шнуру, мов сонячний зайчик.

Осениця завбачливо став за товсту березу, повільно лічив: "Десять, дев'ять, вісім, сім..." Рвонуло так, як він і сподівався, не занадто гучно, але з достатньою силою. Принаймні вороння й сороки в березах сполошилися і спантеличилися, а вартовий, так і не встигнувши поласувати усмановським супом, прилетів до штабу захеканий і переляканий.

— Що? — ще здалеку кричав він.— Ти що тут? Хто це? Диверсанти? Бомбьожка!

— Тримай гвинтаря, зараз підемо дивитися, що воно там і як,— спокійно зустрів його Осениця і повів за собою до повної диму кімнати.

Сейф сургучно темнів у брудному димі, товсті дверцята, мов одрізані бритвою, лежали на підлозі, Осениця відважно ступнув ближче, засунув руку в нутро сталевого сховища і дістав звідти цілісінький пакет з п'ятьма незачепленими червоними печатями.

— Бачив? — спитав вартового.

Той мовчки задкував, ніби від нечистої сили, але задкування те пояснювалося не переляком або надмірним захватом чародійництвом Осениці, а тим, що знадвору почулися сердиті кроки, які могли належати тут тільки одному чоловікові: капітанові Єрмошкіну.

Капітан увійшов, поглянув на погром, все зрозумів без пояснень, Осеницю, який кинувся до нього з пакетом, мовчки відтрутив рукою, наблизився до сейфа, довго нахиляв голову то в один бік, то в другий. Тоді різко кинув:

— Хто?

— Товаришу капітан, дозвольте вручити пакет! — випалив Осениця.

— Я питаю — хто готував вибух?

— Я, товаришу капітан.

— Розраховував хто?

— Я, товаришу капітан.

— Ви?

— Я, товаришу капітан.

— Давайте пакет! *?

Осениця віддав пакет, і в душі в нього задзвеніло щось таке радісне, як поезія. Забувши про все на світі, він нахабно попросив:

— Дозвольте закурити, товаришу капітан?

— Куріть,— промимрив той, розриваючи цупку обгортку пакета і відходячи до вікна, де було світліше.

Осениця сягнув до кишені за махоркою, але махорки не знайшов. Не було її і в другій кишені. А він же пам'ятав, що ще зранку була. Курив перед тим, як піти по вибухівку. І курив свою махорку. Не просив ні в кого. Ну, потім ніколи було, забув про все на світі, але ж перед тим...

Осениця вивернув одну кишеню, другу. В куточку правої шов розійшовся, утворилася дірка. Дірка — то й дірка. Знайдено махру там, куди вона просипалася. Осениця розірвав шов так, щоб у дірку пролізла рука, став нишпорити в полі бушлата, добрався до махорчаних цурупалків, і тут пальці його наткнулися на щось холодне й тверде.

Осениця глянув на капітана. Той уже прочитав папір з пакета (не було чого й читати!), складав його недбало. Треба б підождати, поки капітан піде, а вже тоді... Але якась темна сила штовхала Осеницю до дій необачливих і небезпечних, його пальці вхопили оте холодне й тверде, рука висмикнулася з кишені, на долоні в писаря блиснув сталевий ключ од сейфа.

— Товаришу капітан,— розгублено прошепотів Осениця.— Ключ! В кишені дірка, провалився в полу, а я...

Від Єрмошкіна можна було сподіватися будь-чого: розжалування з писарів, гауптвахти, трибуналу. Від такого ні порятунку, ні пощади.

І він справді посунув на Осеницю, весь перекривлений од зневаги, гніву й немилосердності.

— Ви! — вичавив крізь зуби.— Морочили мені голову! Тичина, Маяковський, Вєра Інбер! Призначаю вас старшим інструктором підривної справи! Ясно? Повторіть наказ!

— Єсть бути старшим інструктором підривної справи! — клацнув закаблуками Осениця.

Не міг тільки збагнути, до чого тут Віра Інбер. Може, вона улюблена поетеса капітана Єрмошкіна?

З енциклопедії "Великая Отечественная война" (стаття "Рельсовая война", стор. 608.).

З 3 серпня до 15 вересня 1943 р. радянські партизани на окупованій території РРФСР, БРСР і УРСР для надання допомоги Радянській Армії в довершенні розгрому німецько-фашистських військ в Курській битві і розвитку загального наступу провели велику операцію. За першу ніч операції було підірвано 42 тисячі рейок, В діях, що розгорнулися на величезному просторі — тисяча кілометрів уздовж і 750 кілометрів у глибину фронту, брало участь близько 100 тисяч партизанів. Протягом усієї операції підірвано близько 215 тис. рейок, пущено під укіс багато ешелонів (тільки білоруськими партизанами — 836 ешелонів і 3 бронепоїзди), підірвано мости, станційні споруди. На деяких залізницях рух був затриманий, а магістралі Могильов — Кричів, Полоцьк — Двінськ, Могильов — Жлобін не діяли цілий серпень.

Де ти, Осенице? — хотілося тоді гукнути через фронти, бої й відстані. Та хіба тільки тоді?